

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ANNE-BABALARIN KORONA-VİRÜS (COVID-19) SALGINI SÜRECİNDE AİLE YAŞANTILARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ *PARENTS' VIEWS ON THE FAMILY LIVES IN THE CORONA-VIRUS (COVID-19) OUTBREAK PROCESS*

Mehmet BAŐARAN*
Ayőe Belgin AKSOY**

Öz

Bu araştırmanın amacı anne ve babaların 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını sürecinde ev ortamındaki aile yaşantılarına ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırmada nitel desenlerden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak çevrimiçi form aracılığıyla uygun kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenen 19 anne ve 7 baba olmak üzere toplam 26 ebeveynin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analiz ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucu ebeveynlerin ve çocukların bu süreçte hem olumlu hem de olumsuz yaşantılar deneyimledikleri görülmüştür. Ebeveynlerin bu süreçte meydana gelen olumlu yaşantılara ilişkin görüşleri, artan aile içi etkileşim kategori altında incelenmiştir. Olumsuz yaşantılarına ilişkin görüşleri ise psikolojik sorunlar, sağlık sorunları ve eğitim sorunları olmak üzere üç kategori altında ele alınmıştır. Araştırma sonuçları göz önüne alındığında aile, ebeveynler ve çocuklara ait hangi değişkenlerinin bu sonuçları etkilediği hakkında kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Korana Virüs (Covid-19), Ebeveyn.

Abstract

The aim of this study is to examine the views of parents about their family life in the home environment during the Covid-19 outbreak that spread around the world in late 2019. Case study, one of the qualitative method, was used in the research. As a data collection tool, opinions of 26 parents, including 19 mothers and 7 fathers determined by the appropriate now ball sampling method, were received through the online form. The data obtained were analyzed by content analysis. As a result of the analyzes, it was seen that parents were affected both positively and negatively by this process. Parents' views expressed as negative effects of this process are discussed under three categories: psychological problems, health problems and education problems. The views expressed by parents as a positive effect of this process were examined under the category of increased family interaction. Considering the results of the research, extensive research is needed about which variables of family, parents and children affect these results.

Keywords: Child Development and Education, Coronavirus Disease (Covid-19), Parent.

*Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, m.basaran@alparslan.edu.tr

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, aksoya@gazi.edu.tr

1.GİRİŞ

Ebeveynlik rolleri hamilelik süreciyle başlamakta; çocuğun gelişim dönemlerine, özelliklerine ve değişen yaşam şartlarına göre değişmektedir. 2019 yılının sonları itibariyle dünyanın içerisinde bulunduğu Covid-19 salgın süreci, tüm bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilemiştir. Bu doğrultuda, sokağa çıkma yasakları uygulanmış, çoğu çalışan ebeveyn işlerini evden yürütmeye başlamış, örgün eğitim kurumları çocukların eğitim-öğretimini sürdürmede uzaktan eğitim-öğretim yöntemini uygulamıştır. Uzaktan eğitim sistemiyle çocukların eğitimlerinin de evde yapılması, insanların sürekli evde kalmak zorunda kalması, bireysel veya aile üyelerince evdeki mevcut yaşantıların değiştirilmesini ve yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum çocukları ve anne babaları etkileyerek ebeveynlik rollerinde de değişimlere neden olmuştur. Bu araştırma bu salgın sürecinde evde kalan anne-baba ve çocukların; bu süreçten nasıl etkilendiğini, yaşadığı sorunları, evde yaptıkları değişiklikleri ve düzenlemeleri ebeveyn görüşleri doğrultusunda incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma ailelerin bu süreçteki yaşantılarını betimlemesi açısından önemlidir. Bu bakımdan konuya giriş niteliğinde olan bu araştırmanın ebeveynler, eğitimciler ve dolayısıyla çocuklar ile bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Çocuğun Gelişiminde Ebeveynin Rolü

Ebeveynlik, hamilelik süreciyle başlayan çelişkili duyguları kapsayan karmaşık, toplumsal, kültürel, ekonomik vb. birçok değişkenden etkilenecek başta anne olmak üzere anne ve babanın yaşamlarında temel bazı değişim, dönüşüm ve düzenlemelerin yaşandığı bir dönemdir (Altaş, 2019). Bu dönemde ebeveynler çevrelerini fiziksel olarak düzenlemelerinin yanı sıra, psikolojik olarak da yeni bir duruma hazırlanmaktadır. Hamilelik döneminde anne-babanın rolü çocuğun anne karnında sağlıklı gelişimini desteklemek ve birçok açıdan bebeğin doğumuna ve doğumdan sonraki yaşantılarına hazırlanmaktır. Bir sonraki gelişim dönemi olan bebeklikte ebeveynin temel rolü çocuğun beslenme ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ebeveynin bebek bakımı hakkındaki temel bilgisi, çevresindeki destek ağlarının varlığı bu dönemin daha olumlu geçmesini sağlamaktadır (Clemons, 2000). Bu temel ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman bebek ve anne fiziksel, psiko-sosyal ve duygusal sorunlarla karşılaşabilmektedir (Yıldız, 2008). Temel ihtiyaçların karşılanması ve ebeveyn ile bebek arasında olumlu bağın gelişimi ise bebeğin güven duygusunun kazanımında önemlidir. Çünkü bağlanma çocuğun sonraki yaşamı üzerinde oldukça etkili olan bir faktördür (Roe ve Drivas, 1993). Bu bakımdan ebeveynin çocuğun isteklerine, işaretlerine duyarlı olması ve çocuğuyla sevgi temelli bir etkileşim kurması önemlidir (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). Ebeveyn ve çocuklar için olumlu bir bebeklik dönemi deneyimi, yeni yürüyen dönemi olarak adlandırılan 12-24 ay aralığındaki çocuklarda olumlu özerklik duygusunun gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Bebeklik ve okul öncesi dönem arasında yer alan yeni yürüyen dönemde çocuklar artık ebeveynlerini güven üssü olarak kullanıp etrafını keşfetmeye yönelirler. Bu dönemde yeni yürüyenler yürüme, tırmanma, açma ve kapama, düşürme, itme ve çekme, tutma ve kaldırma gibi davranışları yaptıklarında gurur duyarlar. Ayrıca yeni yürüyenler bu dönemde kendilerini etrafındaki insanlara sözel olarak ifade etmeye başlarlar (Berk, 2013). Bu açıdan bebeklik dönemindeki ebeveyn rollerine ek olarak bu dönemde oldukça hareketlenen çocuk için güvenli bir ortam oluşturmak, tuvalet eğitimini başarıyla vermek ve gelişen dil becerisini desteklemek gibi ebeveynlik rolleri eklenmektedir (Özgüngör ve Kapıkıran, 2016). Çocuğun kendisini ifade edebilmesi ve fiziksel olarak anne babasına olan bağımlılığının azalması, okul öncesi dönemine geçişini kolaylaştırır. Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleştiği ebeveynlerini özümseyerek ahlaki bir gelişim sergilemeye başladığı, gerek merak duygusunun artması gerekse fiziksel olarak bağımlılığının artmasıyla girişimcilik duygusu gelişir (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Bu dönemde ebeveynlerin çocuğun sosyalleşmesini sağlama, girişimciliklerini destekleme rolleri daha fazla ön plana çıkmaktadır (Öngider, 2013). Girişimciliğin artmasıyla çocuğun yaşamında ebeveynlerin etkisi azalırken akranların etkisi giderek artmaya başlar (Gülay, 2009). Bu bakımdan ilk yıllarda anne babasına veya çevresindeki tanıdık kişilere bağımlı olan çocukların, okul öncesi yıllarında dikkatini akranlarına yönelttiği ve bu anlamda özellikle oyun, eğlenme, sosyalleşme gibi ihtiyaçlarını arkadaşlarından karşıladığı söylenebilir.

Okul yıllarını kapsayan gelişim döneminde ise çocuklar artık başarı odaklı olarak akranlarıyla ve yetişkinlerle iletişime geçmektedir. Bu dönemde çocuklar anne, baba ve öğretmenlerinden övgüler almak, onları mutlu etmek ve onlara başarılı olduğunu göstermek istemektedirler. Başarı duygusu bu dönemin en baskın duygularından birisidir. Bununla beraber çocuklar genelde kendilerini akranlarına göre değerlendirme eğiliminde olup bir gruba ait olma çabası içerisindeyler. Bu dönemde ebeveynlerin

çocuklarının yeteneklerini destekleme, okuldaki dersleri ile ilgilenme, takip etme gibi çocukların başarılı olmasına odaklı rolleri öne çıkmaktadır.

1.2. Zor Zamanlarda Ebeveyn Olmak

Yukarıda da özetlendiği gibi normal gelişim gösteren çocukların farklı dönemlerde aşmak durumunda olduğu bazı gelişimsel krizler vardır: Bu krizler bebeklik döneminde güvensizliğe karşı temel güven duygusunun kazanılması, yeni yürüyen dönemde özerkliğe karşı kuşku ve utanç, okul öncesi dönemde girişimciliğe karşı suçluluk, okul yıllarında başarıya karşı başarısızlık duygusu şeklinde sıralanabilir (Özgüngör ve Kapıkıran, 2016). Bu krizler özellikle çocukların gelişimini etkilediği gibi anne ve babaların da ebeveynlik rollerinde değişikliklere sebep olmakta ve dolayısıyla onları da etkilemektedir. Örneğin çocuğunun gelişim dönemi ile uyumlu gelişimsel ihtiyaçlarını karşılama açısından, bebeklik döneminde çocuğu olan annenin ebeveynlik rolü ile çocuğunun okul yıllarındaki ebeveynlik rolü arasında farklılık vardır.

Normal gelişim gösteren çocukların gelişim ödevlerine ek olarak ebeveynler, kendileri, çocukları veya çevresiyle ilgili bazı özel durumlarda yaşamlarında değişiklikler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Örneğin; bebeklik döneminde bütün ebeveynler kendilerini normal gelişim gösteren bir bebeğe hazırlamaktadırlar (Altaş, 2019). Fakat bazı durumlarda bebekler farklı gelişim özellikleriyle doğabilmektedir. Aileler bu durumda ilk başlarda inkâr etme gibi davranışlarda bulunsalar da zamanla durumu kabullenmeye ve çözüm üretmeye başlayarak yeni duruma uyum sağlamaya çalışırlar (Coşkun, 2013). Çocuğun farklı gelişim özellikleriyle dünyaya gelmesi gibi yeni yürüyen dönemde bebeklerin dil gelişiminde normal gelişim gösteren çocuklara göre gecikmesi, çocuğun yaşamında ebeveyn kaybı veya ebeveyn ayrılığını yaşaması, okul yaşantısında akran zorbalığına maruz kalma, öğrenme bozukluklarına sahip olması, istismara uğraması, göç, savaş gibi birçok faktör ebeveynleri ve çocuklarının gelişimlerini ve eğitimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu olaylar aynı zamanda ebeveynlerinde sorunlar yaşamasına, yaşantılarını yeniden düzenlemelerini ve ebeveynlik rollerinde değişikliğe gitmelerini gerektirmektedir. Bu doğrultuda 2019 yılının sonlarında tüm dünyayı etkisi altına alan, tüm bireylerin yaşantılarını yeniden düzenlenmesini gerektiren ve Yeni Koronavirüs olarak bilinen Covid-19 salgını süreci (Bradbury-Jones ve Isham, 2020), ev ortamında bir takım değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişiklikler anne ve babaların ebeveynlik rollerinde bazı değişiklikler yapmalarını zorunlu kılmıştır. Çünkü bu süreçte salgının etkisinin ve vaka sayılarının azaltılması için sosyal izolasyonun önemli olması, insanların sürekli olarak evlerinde kalmalarına sebep olmuştur (Kırık ve Özkoçak, 2020). Covid-19 salgınına yanıt olarak, 107 ülke 18 Mart 2020'ye kadar ulusal okul kapanışları uygulamıştır (Viner ve diğerleri, 2020). Bu kısıtlama öncelikle çocukları ve dolayısıyla tüm aileyi oldukça etkilemiştir (Örneğin, Türkiye örneğinde ilk sokağa çıkma yasakları yaşlılar ve 20 yaş altı bireyler için uygulanmıştır). Özellikle okulların kapanması ve aile üyelerinin sürekli evde kalması, çocukların ve ebeveynlerin öncelikle fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir.

Çocuklar ve ebeveynler bir felakete çeşitli şekillerde tepki verebilirler. Bu reaksiyonlar yaş, gelişim düzeyi, entellektüel kapasite, bireysel ve çevre destek sistemleri, kişilik ve diğer faktörlerden etkilenir. Küçük çocuklarda psikolojik sorunların yaygın belirtileri arasında gerileme, tutunma davranışı, dikkatsizlik, saldırganlık, sinirlilik, sosyal geri çekilme ve ağlama bulunur. Daha uzun süreli etkiler arasında depresyon, anksiyete, uyum bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve kişilerarası veya akademik zorluklar sayılabilir (Madrid, Grant, Reilly ve Redlener, 2006; Main, Zhou, Ma, Luecken ve Liu, 2011). Bu bakımdan çocuklar ve aileler, Covid-19 salgınının şiddetli etkisine kayıtsız değildir. Tıbbi literatür, çocukların 2019-Coronavirüs hastalığına (COVID-19) minimal düzeyde duyarlı olduklarını göstermesine rağmen, çocuklar bu salgın sürecinin psikososyal etkisinden en çok etkilenenleridir (Ghosh, Dubey, Chatterjee ve Dubey, 2020). Korkular, belirsizlikler, fiziksel ve sosyal tecrit deneyimleri yaşayabilirler ve eğitimden uzun süre uzaklaşabilirler. 3-18 yaş aralığını kapsayan bir çalışmada Covid-19 salgını sürecinde çocukların ebeveynlerine bağımlılığının arttığı, dikkat dağınıklığı, iştahsızlık, uyku sorunları ve sinirli olma duygularını sıklıkla deneyimledikleri (Jiao ve diğerleri, 2020); çocukların depresyon düzeylerinin yükseldiği (Xie ve diğerleri, 2020; Altena ve diğerleri, 2020); çocuk istismarının, ebeveynlerin çocuklara yönelik streslerinin ve teknolojik araçları kullanma oranlarının oldukça arttığı görülmüştür (Cluver ve diğerleri, 2020). Özellikle çocukların ve annelerinin Covid-19 sürecinin sebep olduğu fiziksel, psikolojik, istihdam gibi sorunlardan dolayı aile içi şiddet görmeye karşı daha savunmasız oldukları ifade edilmiştir (Bradbury-Jones ve Isham, 2020). Ayrıca okulların ve kreşlerin kapatılması, çalışan anneleri çocukların bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda büyük ölçüde zorlamıştır (Alon, Doepke, Olmstead-Rumsey ve Tertilt, 2020). Buna karşın ebeveynler aynı zamanda bu sürece uyum sağlamaya yönelik olarak da çalışmaktadırlar. Ebeveynler

özellikle kurumların bu süreçte erişime açtıkları çevrimiçi kaynaklardan eğitimsel açıdan faydalanmaktadır (Cluver ve diğerleri, 2020). Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını sürecinde, anne ve babaların ev ortamındaki aile yaşantıları hakkındaki görüşlerinin neler olduğunu betimlemektir. Bu araştırmanın özellikle kaynak sıkıntısı yaşanan alan yazına katkı sağlayacağı, bununla beraber gelecekte sahada yapılacak müdahale çalışmalarına rehberlik edeceği düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Anne ve babaların 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını sürecinde ev ortamındaki aile yaşantılarına ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması bir veya birden fazla olayı kendi gerçekliği bağlamında incelemeyi kapsamaktadır. Durum çalışmaları alışık olmayan durumları irdeleme ve durumlar arasında karşılaştırma yapma imkânı tanıdığından tercih edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

2.1.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu elverişli kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Kartopu örnekleme araştırmacının ulaştığı katılımcılar aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşmasıdır (Kılıç, 2013).Bu doğrultuda aynı aileden olmayan ve 0-16 yaş arasında çocukları olan toplam 19 anne ve 7 babaya ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ve eşlerinin çalışma durumu, Covid-19 sürecinde evde kalma durumu, çocuklarının yaşları ve sayılarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgilerin frekans dağılımı

Demografik değişkenler	f	
Annenin çalışma durumu	Evet	9
	Hayır	17
Babanın çalışma durumu	Evet	26
	Hayır	0
Annenin Covid-19 sürecinde gün içinde evde kalma durumu	Her zaman evde	21
	Kısa süreli dışarıda	3
	Çoğunlukla dışarıda	2
Babanın Covid-19 sürecinde gün içinde evde kalma durumu	Her zaman evde	13
	Kısa süreli dışarıda	10
	Çoğunlukla dışarıda	3
Çocukların yaşı	0-24 aylık	16
	25-48 aylık	10
	49-72 aylık	12
	73 ve üzeri	7
Çocuk sayısı	Bir çocuk	13
	İki çocuk	7
	Üç çocuk ve üzeri	6

Tablo 1 incelendiğinde annelerin çoğunluğunun (f:17) herhangi bir işte çalışmadığı ve bu süreçte genellikle her zaman evde oldukları, çalışan annelerden (f:9) bazılarının ise Covid-19 sürecinde sürekli evde olduğu (f:4) diğerlerinin ise kısa süreli (f:3) ve çoğunlukla (f:2) iş için evden dışarı çıktığı görülmektedir. Babaların ise hepsinin bir işte çalıştığı (f:26), bununla beraber Covid-19 sürecinde 13 babanın her zaman evde olduğu, 10 kişinin kısa süreli ve 3 kişinin ise sürekli iş için dışarıda olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin en çok 0-24 yaş aralığında çocuklarının olduğu (f:16), bunu 49-72 aylık (f:12), 25-48 aylık (f:10), ve 73-96 aylık (f:7) çocukların takip ettiği görülmektedir. Ebeveynlerin sırasıyla bir çocuk (f:13), iki çocuk (f:7) ve üç çocuğa (f:6)ebeveynlik yaptığı görülmektedir.

2.2.Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında veriler, demografik bilgiler ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları olmak üzere iki kısımdan oluşan form aracılığıyla toplanmıştır. Demografik bilgiler kapsamında ebeveynlerin çalışma durumu, Covid-19 sürecinde gün içinde evde kalma durumları, çocuklarının yaşları ve sayılarına ilişkin veriler toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları kapsamında ise ebeveynlere şu sorular sorulmuştur: Covid-19 süreci aile içi etkileşiminizi nasıl etkiledi?, Bu süreçte ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?, Bu sorunların çözümü için neler yapıyorsunuz? Bu süreçte aile yaşantınızda olumlu açıdan ne tür

değişiklikler gözlemlediniz? Bu süreç içinde çocuğunuzun gelişimi ve eğitimine yönelik eşinizde ne tür değişiklikler gözlemlediniz?. Hazırlanan sorular, bir çocuk gelişimi uzmanının görüşüne sunulmuş ve son şekli verilmiştir. Sağlık Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Covid-19 Bilimsel Araştırma ve Değerlendirme Komisyonuna başvuru yapılarak gerekli onay alındıktan sonra ebeveynlerle yüz yüze buluşmanın mümkün olmadığı Covid-19 salgını sürecinde çevrimiçi form aracılığıyla ulaştırılmıştır.

2.3.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi “verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması” aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.260). Bu doğrultuda öncelikle veriler deşifre edilerek kodlamalar yapılmıştır. Kodlar bir bütün oluşturacak şekilde sınıflandırılarak temalar oluşturulmuştur. Sonra elde edilen bulgular tanımlanarak yorumlanmış ve alan yazın kapsamında tartışılmıştır. Verilerin geçerliliği için analiz edilen veriler bir uzman tarafından tekrar incelenmiş ve önerileri doğrultusunda tema ve kategorilere son şekli verilmiştir. Ayrıca anne babaların görüşleri de doğrudan verilerle verilerin dış geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3.BULGULAR

Bu bölümde araştırma sorularına verilen ebeveyn görüşlerinin analizine yer verilmiştir. Covid-19 salgını sürecinde anne ve babaların ev ortamındaki aile yaşantıları hakkındaki görüşleri olumlu ve olumsuz yaşantılar olmak üzere iki ana tema şeklinde belirlenmiştir. Covid-19 sürecinde anne ve babaların ifade ettiği olumlu yaşantıları Tablo 2’de, olumsuz yaşantıları ise Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 2: Anne ve babaların Covid-19 salgını sürecindeki olumlu aile yaşantılarına ilişkin görüşleri

Temalar	Kategoriler	Alt kategori
Olumlu yaşantılar	Artan aile içi etkileşim	Artan etkileşim aktiviteleri
		Artan etkileşim süresi
		Baba katılımı

Tablo 2’de Covid 19 sürecinde meydana gelen olumlu aile yaşantılarına ilişkin ebeveyn görüşleri aile içi etkileşim kategorisi altında incelenmiştir. Bu kategori artan etkileşim aktiviteleri, artan etkileşim süresi ve baba katılımı alt kategorilerinden oluşmaktadır.

Artan etkileşim aktiviteleri alt kategorisinde ebeveynler beraber ailece ve çocuklarıyla yaptıkları aktivitelerin, etkinliklerin arttığını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda ebeveynler kitap okuma, oyun oynama, yemek pişirme, salata yapma, film izleme, eğitici çizgi filmler izleme, evcilik oynama, resim çizme, el becerisini arttırmaya yönelik aktiviteler düzenlediklerini, temizlik yapma, yemek yapma, evi toparlama gibi faaliyetleri hep beraber yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu alt kategori ile ilgili bir anne “Ailece daha fazla oyunlar oynamaya başladık ve evimizi park haline getirdik, kaydırak, salıncak vs. hazırladık” ifadelerini kullanmışken bir başka anne “Çocuğumuzla beraber çok fazla evcilik oynamaya başladık. Ev inşa ediyoruz, arabalar için garajlar yapıyoruz, ev temizliği gibi şeyleri ailecek yapıyoruz” ifadelerini kullanmıştır.

Artan etkileşim süresi alt kategorisinde ebeveynler birbiriyle çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdiklerini ifade etmiştir. Bu alt kategori ile ilgili olarak bir anne “Bu Covid aile olarak birbirimizle olan bağımızı arttırdı. Hem bizim için hem de çocuklarımız için bir ödül gibi oldu. Şimdi ailece daha fazla birbirimize vakit ayırma imkânımız oldu. Aslında birbirimizi ve çocuklarımızı daha iyi tanımak için güzel bir fırsat oldu.” ifadelerini kullanmıştır.

Baba katılımı alt boyutunda ebeveynler ve özellikle de anneler babaların çocukların etkinliklerine olan katılımının ve diğer ev faaliyetlerine katılımının oldukça arttığını ifade etmiştir. Bu alt kategoride bir anne “İşten dolayı yoğunluk ve yorgunluktan pek de zaman ayıramadığı ve üzüldüğü o günleri yaşamadık Koronali günlerde... Çünkü genelde oyunları aktiviteleri ve güzel zaman geçirme çabaları daha fazla. Ve anne olarak benden daha ilgili... Bu da hoşuma gidiyor tabii” ifadelerini kullanmışken, bir diğer anne “Çocuğuma karşı ilgili, ara sıra yemeğini eşim yediyor ve onunla oyunlar oynayabilir. Önceden böyle bir şey biraz hayal gibiydi... ” ifadeleriyle babaların bu süreçte çocukların bakımına ve oyunlarına katılımının arttığını ifade etmişlerdir.

Tablo 3: Anne ve babaların Covid-19 salgını sürecindeki olumlu aile yaşantılarına ilişkin görüşleri

Temalar	Kategoriler	Kodlar
Olumsuz yaşantılar	Psikolojik sorunlar	Ebeveyn stresi
		Teknoloji bağımlılığı
		Çocuklarda davranış problemleri
	Sağlık sorunları	Uyku düzensizliği
		Beslenme düzensizliği
	Eğitim sorunları	Uzaktan eğitim sorunları

Tablo 3'te Covid-19 sürecinde meydana gelen olumsuz aile yaşantılarına ilişkin ebeveyn görüşlerinin psikolojik, sağlık ve eğitim sorunları olmak üzere üç kategoride toplandığı görülmektedir. Psikolojik sorunlar alt kategorisi ebeveyn stresi, teknoloji bağımlılığı ve çocuklarda davranış problemleri alt kategorilerinden oluşmaktadır. Ebeveyn stresi alt kategorisinde ebeveynler, özellikle de anneler çocuk ve eş kaynaklı streslerinin gittikçe arttığını ifade etmişlerdir. Bu alt kategoride tek çocuk sahibi ve üç yaşındaki bir çocuğun annesi "Sürekli evde kalmak çok stres verici. Üstelik oyun çağında olan bir çocuğunuz varsa. Onu evde tutmak bir şeylerle oyalamak zor. Aynı şekilde eşimin de sürekli evde olması sözlü olarak bazı tartışmalarımıza sebep oluyor ve bu durumda benim moralimi bozuyor" ifadeleriyle çocuğun artan oyun oynama isteğini ve babanın da bu süreçte sürekli evde bulunmasının kendisinde stres ve moral bozukluğuna sebep olduğunu belirtirken, 18 aylık çocuğu olan bir anne "Bu süreçte sürekli evdeyiz. Ortaya birçok sorun çıkıyor. Bazılarını çözmeye çalışıyorum. Çünkü eşim hep sırt üstü. Ve bu durum benim canımı oldukça sıkıyor. Evde ikinci Covid var maalesef" diyerek sürecin zaten sorunlu geçtiğini fakat eş desteğinin olmamasından dolayı streslerinin daha da arttığını ifade etmiştir. Başka bir anne ise "Babanın davranışlarında bu dönem içerisinde olumsuzluklar ortaya çıktı. Daha fazla tahammülsüz olmaya başladı. Çocuğun isteklerini sadece bana söylüyor, bu durumda çocukta ondan hiç yardım istemiyor ve bu beni ciddi anlamda çok yoruyor, strese sokuyor" ifadeleriyle babanın da bu süreçten olumsuz etkilendiğini ve bu durumun kendi ruh sağlığını da olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Teknoloji bağımlılığı alt kategorisinde ebeveynler çocuklarının teknoloji kullanımından kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmiş ve genellikle bunu çocuklarının teknoloji bağımlısı olması şeklinde tanımlamışlardır. Bu konuda çocukların özellikle telefon ve televizyon araçlarını oldukça sık kullandıkları ifade edilmiştir. Bu alt kategoride 20 aylık bir bebeğin annesi "Telefon konusunda anlaşamıyoruz çok oynuyor, eğitici şeyler izletmek istiyorum ama bazen bizi çok zorluyor", aynı şekilde 22 aylık bir çocuğun annesi "Sürekli evde olduğumuz için çocuklar telefon-televizyon gibi teknolojik aletlere daha çok yöneliyor bu bakımdan sorun yaşıyoruz. Adeta bağımlı oldular" ifadeleriyle çocukların erken yıllarda dahi teknolojiyi oldukça kullanmaya yöneldiğini dile getirmişlerdir.

Çocuklarda davranış problemleri alt kategorisinde ise ebeveynler sürekli evde kalmalarının çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Bu alt kategori ile ilgili olarak dört yaşında bir çocuğu olan baba "Yaklaşık olarak iki aydır evdeyiz. Normal zamanlarda severek yaptığımız etkinlikleri yüzlerce, binlerce defa çocukla beraber oynadık. Fakat ben hep aynı oyunları oynamaktan ve çok sık oynamaktan yoruldum. Bu durumda çocuklarımızın oyun isteklerini reddettiğim zamanlar oldukça artmaya başladı. Bu salgın sürecinde çocukların kısıtlanması durumu çocuğumun daha fazla sinirli olmasına sebep oluyor ve daha fazla oyuncaklarına, etrafa zarar vermeye başlıyor" ifadeleriyle dile getirmiştir. Yine bu alt kategoride 34 aylık çocuğu olan bir başka baba ise "Çocuk sabah evden çıkıp akşam eve gelmemize alışmışken, şimdi işlerimi evden yürütüyorum. Bazen saatlerce bilgisayar başında iş yapıyorum. Çocuğum evde olduğum halde onunla oynamadığım için oldukça agresifleşmeye başladı. Daha çok ağlayan bir çocuk olmaya başladı." ifadeleriyle çocuğunda meydana gelen olumsuz davranış değişikliklerini ifade etmiştir.

Sağlık sorunları kategorisi yeme bozuklukları ve uyku bozuklukları alt kategorilerini kapsamaktadır. Yeme bozuklukları ile ilgili olarak beş yaşındaki çocuğu olan bir anne "Günlük rutinlerimiz oldukça değişti. Ailece yemek vakitlerimizde değişti. Yediklerimizi sindirmeden başka bir öğün yiyoruz. Çocuklarımız hep içerde. Dışarı çıkıp hareket etme ihtiyaçları çok fazla ve bu istekleri bizi oldukça zorluyor. Bir de evde kalmak zorunda olduğumuzdan bazen çocuklara ihtiyaçları olan besinleri temin etmede zorlanıyoruz." ifadeleriyle Covid-19 sürecinin hareketsiz bir yaşam tarzına sebep olduğu ve dolayısıyla çocukların beslenme alışkanlıkları üzerinde olumsuz etkisini ifade etmiştir. Uyku bozuklukları alt kategorisinde 11 aylık bir bebeği olan anne "Çocuğumun uyku düzeni tamamen değişti. Aslında bozuldu. Normalde akşam dokuzda yatırdığımız çocuk biz geç yatmaya başladığımızdan dolayı Onu da geç yatırmaya başladık. Böylece geç uyanmaya da başladı. Gün içinde

babasının evde sürekli olduğunu bildiğinden artık uyumamaya başladı. Uyusa bile uykusu çok kısa sürüyor. Bu konuda oldukça zorlanıyoruz” ifadeleriyle uyku sorunlarına değinmiştir.

Eğitim sorunları kategorisinde ise uzaktan eğitim sürecine ilişkin sorunların ifade edildiği alt kategori bulunmaktadır. Bu kategorideki sorunlar çocukları ilkökul düzeyi ve üzerinde olan ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. Ebeveynler bu kategoride çocuklarının uzaktan eğitim programlarını takip etmekte zorlandıklarını, eğitici çevrimiçi aktiviteler yerine, daha çok diğer istenmeyen oyunlar oynamaya meyilli olduklarını ifade etmiştir. Bu kategori ile ilgili olarak çocuğu dördüncü sınıfa giden bir baba *“Çocuğumun derslerini takip etmekte zorlanıyorum”* ifadesini kullanmışken başka bir baba *“Eğitimlerin internet üzerinden verilmeye başlanmasından dolayı çocuğa yeni telefon aldık. Aslında bu yaşta istediğimiz bir şey değildi. Fakat çocuk telefonu daha çok oyun için kullanmaya başladı. Bu durumu nasıl kontrol edeceğimiz hakkında bir fikrim yok”* ifadeleriyle bu süreçte uzaktan eğitim ile ilgili sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir.

4.TARTIŞMA

Bu araştırma, Covid-19 salgını sürecinde anne ve babaların ev ortamındaki aile yaşantıları hakkındaki görüşlerini incelemeyi amaçlamıştır. Anne ve babaların görüşlerinin analizi sonucu ortaya çıkan bulgular, aile bireylerinin Covid-19 sürecinde olumlu ve olumsuz yaşantılar deneyimlediklerini göstermiştir.

Araştırmada ortaya çıkan birinci sonuç Covid-19 salgını sürecinin aile yaşantısı üzerindeki olumlu etkisidir. Bu olumlu etki aile içi etkileşimin artmasıdır. Bu doğrultuda ebeveynler çocukları ile oynadıkları etkinlik türlerinin ve buna bağlı olarak etkileşim sürelerinin arttığını ifade etmişlerdir. Tüm gün evde kalmak bazı ebeveynler tarafından aile bireylerinin birbiriyle geçirdikleri zamanın değerlendirilmesi anlamında fırsat olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda aile üyeleri oyun ve aktivitelerin yanında evin temizliğinin yapılması, yemeklerin hazırlanması gibi evin genel işlerini beraber yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç Szabo, Richling, Embry, Biglan ve Wilson’un (2020) Covid-19 sürecinde evde sürekli kalmanın sağladığı fiziksel beraberliğin aile üyeleri arasındaki bağları güçlendireceği, ortak değerleri inşa etmede fayda sağlayacağı öngörüsünü doğrulamaktadır. Ebeveynler tarafından ifade edilen Covid-19 sürecinin bir diğer olumlu etkisi ise babanın gerek çocukların aktivitelerine ve bakımına katılımının gerekse ev işlerinde sorumluluk alma düzeyinin arttığıdır. Bu sonuç genellikle iş yaşantısından dolayı çocukların etkinliklerine baba katılımının yetersiz olduğunu ifade eden araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir (Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007; Çetin, 2016). Ayrıca bu sonuç babaların çalışma durumunun çocuklarıyla etkileşimini azalttığını ve babaların Covid-19’da olduğu gibi çocuğuyla uzun süre beraber olma fırsatı bulduğunda çocuklarının yaşantısında aktif rol alabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Araştırmanın ikinci sonucu anne, baba ve çocukların bu süreçte deneyimledikleri olumsuz yaşantılardır. Bu olumsuz yaşantılar psikolojik, sağlık ve teknoloji kullanımını kapsamaktadır. Ebeveynler psikolojik sorunlar kategorisinde öncelikle bu süreçte kendi streslerinin arttığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç bu konuda yapılan araştırma sonuçları (Ueda, Stickley, Suekive ve Matsubayashi, 2020) ve araştırma öngörülerile paralellik göstermektedir (Haider, Tiwana ve Tahir, 2020). Ortaya çıkan bu stres hem aşırı ilgi istemelerinden dolayı çocuklardan, hem Covid-19 sürecinin kendisinden, hem de desteklerinin yetersiz olmasından dolayı eşlerden özellikle de babalardan kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan çocuk kaynaklı ebeveyn stresi Cluver ve diğerleri (2020) tarafından Covid-19 süreciyle ilgili yapılan araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Cluver ve diğerleri (2020) de araştırmalarında bu süreçte ebeveynlerin çocuk kaynaklı streslerinin arttığını ifade etmektedir. Bunun temel sebebi çocukların gelişim düzeylerine bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlarıdır. Çocukların yaşı küçüldükçe yetişkinlere olan bağımlılıkları artmaktadır. Yaşamın bu ilk yıllarında çocuklar, ebeveynlerinin kendilerini desteklemelerine ve kendileriyle ilgilenmelerine daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Ölçer ve Yılmaz, 2019). Bu gelişim etkenine ek bu çalışmadaki ebeveynlerin çocuk sayılarının genellikle bir olması da ebeveynlerin tek olan ve ev içinde anne-babasından başka oyun arkadaşı olmayan çocuğuna daha fazla zaman ayırmalarına ve böylece daha fazla stres yaşamalarına sebep olduğu düşünülmektedir. Eş desteği eksikliğinin ebeveyn stresine sebep olduğu görüşü genellikle anneler tarafından ifade edilmiş, babanın hem ev hem çocuğun aktivitelerine yeterli düzeyde katılmamasını ifade etmektedir. Türkiye’de babalık rolünün değişmeye başlamasının ifade edilmesine rağmen son zamanlarda yapılan bir çalışma ebeveynlerin geleneksel rollerinin devam ettiğini ortaya koymuştur (Başay ve Aksoy,2017). Kadınların evdeki işlerden ve çocuktan sorumlu olması, babaların ise evin geçimini sağlaması gerektiği rollerinin tanımlandığı toplumlarda babalar ev içi aktivitelerle yeterli düzeyde katılmamaktadır (Yağan Güder ve Güler Yıldız, 2016). Özellikle Covid-19 sürecinde bu keskin rol dağılımının ailedeki olumsuz yaşantıları oldukça arttırdığı bu araştırmanın sonuçlarına yansımıştır.

Psikolojik sorunlar kategorisinde ebeveynlerin ifade ettiği bir diğer sorun ise çocuklarında ortaya çıkan davranış problemleridir. Bu davranışsal problemlerinin başlıcaları çocukların agresifleşmesi, sinirlenmesi ve yıkıcı davranışlarının artmasıdır. Bu bağlamda çocukların salgın sürecinde etkinlik ve hareket alanlarının daralması, ebeveynlerinin tükenmişlikleri veya işlerini de evden yürütme durumlarının çocuklarının sinirlenmelerine, oyuncaklarına zarar vermelerine ve duygu durumlarında değişim yaşamalarına sebep olduğu söylenebilir. Bu açıdan özellikle çocukların Covid-19 gibi bu zor durumlardan oldukça etkilendiklerini söylemek mümkündür. Çin'in Wuhan kentinde 2330 ilkokul öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada da, öğrencilerin diğer bölgelerdeki öğrencilerden daha yüksek depresif belirtilere sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada Covid-19'un patlak vermesi sırasında, açık hava aktivitelerinin ve sosyal etkileşimin azalmasının, çocukların depresif belirtilerindeki artışla ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Xie ve diğerleri, 2020). Buna ek olarak çocuklar hem kendi arzuları olmadan kısıtlandıkları için hem de erken gelişim çağında oldukları için bu tür süreçlerden en çok etkilenen gruplar arasındadırlar (Karakoç-Demirkaya, 2020). Özellikle bu süreçten hem anne-babaların hem de çocukların psikolojik olarak olumsuz etkilenmesi Covid-19 salgınının tüm bireyleri doğrudan etkilediğinin açık bir göstergesidir. Buna ek olarak özellikle ebeveynlerin birbirinden ve çocuklarından dolayı streslerini ifade etmeleri aile bireylerinin birbiri üzerindeki etkisine işaret etmektedir (Şengül ve Baykan, 2013; Güllü, 2010).

Ebeveynler tarafından ifade edilen bir diğer psikolojik sorun ise çocukların aşırı teknoloji kullanımına yönelmeleri sonucu meydana çıkan teknoloji bağımlılıklarıdır. Teknolojinin tüm yaşantımızı etkilediği bu yüzyılda artan teknoloji bağımlılığı ve buna paralel olarak teknoloji kullanım yaşının düşmesi (Tezel-Şahin, 2007; Eşgi, 2013; Günüş ve Atlı, 2018); sosyal izolasyonun olduğu, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı, çocukların arkadaşlarından ve doğal yaşam alanlarından uzaklaştığı bu Covid-19 döneminde daha fazla artış göstermiştir. Bu sonuç Cluver ve diğerleri (2020) tarafından yapılan araştırmanın sonucu ile paralellik göstermektedir. Ayrıca bu süreçte yetişkinlerinde teknoloji araçlarını daha fazla kullanarak (Kırık ve Özkoçak, 2020), çocuklarına model olmalarının bu süreçte çocukların daha çok olumsuz etkilenmesine sebep olduğu düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar ailelerin teknoloji okuryazarlığı ve etkili aile etkileşimi uygulamaları konusunda eğitime ve desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade eden araştırma sonuçlarını da doğrulamaktadır (Karakuş, Çağiltay, Kaşıkçı, Kurşun ve Ogan, 2014; Ertemel, ve Aydın, 2018).

Covid-19 salgını sürecinin anne-baba ve çocuklar üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi sağlık sorunları kategorisinde ebeveynler tarafından çocukların uyku ve beslenme düzensizlikleri olarak ifade edilmiştir. Uyku bozuklukları kapsamında ebeveynler çocukların geç saatlere kadar kendilerine eşlik ederek uyanık kaldıklarını ve bunun sonucu olarak çocukların sabahları geç ve düzensiz uyandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle küçük çocukların gün içindeki uyku düzenlerinin de bozulduğu ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Bu sonuç Becker ve Gregory tarafından yayımlanacak olan araştırmasındaki Covid-19 sürecinde çocuklarda uyku bozukluğunun yaşanabileceğini ifade eden görüşleriyle paralellik göstermektedir (Becker ve Gregory, yayımda). Benzer şekilde Altena ve diğerleri (2020), tarafından yapılan çalışmada da bu süreçte uyku bozukluklarının artabileceği ifade edilerek bunun stres gibi olumsuz duyguları tetikleyebileceği ifade edilmiştir. Yapılan bir çalışmada da bireylerin uyku bozukluğu ile stresleri arasında olumlu bir ilişki görülmüştür (Tsuno, Besset, Ritchie, 2005). Bu kapsamda özellikle araştırmanın psikolojik sorunları kategorisinde ifade edilen ebeveyn ve çocukların stres durumlarının artması, uyku düzeni gibi yaşamın temel ihtiyaçlarının düzeninin değişimi ile yakından ilişkilidir.

Sağlık sorunları kategorisinde ebeveynlerin ifade ettiği bir diğer sorun ise çocukların beslenme düzenlerinin değişmesidir. Ebeveynler öğün saatlerinin oldukça bozulduğunu, hareketsiz bir yaşamdan dolayı da edinilen enerjinin yakılmadığını ifade etmişlerdir. Covid-19 sürecinden önce de teknolojinin gelişmesi sonucu bireylerin hareketsiz bir yaşam sürdürdüklerini vurgulayan alan yazına (Örneğin; İlhan, 2010) ek olarak özellikle Covid-19 süreci de anne, baba ve çocukların hareket alanını daha da kısıtlamıştır. Bu süreçte ebeveynler tarafından ifade edilen aşırı teknoloji kullanımı, aile bireylerinin fiziksel aktivitenin yerini alarak bireylerin enerji dengesini bozmakta (Epstein, Roemmich, Paluch ve Raynor, 2005) ve bu durum uyku ve beslenme sorunlarına sebep olabilmektedir. Türkiye örneğinde bireylerin fiziksel etkinlik düzeylerinin yetersiz olduğu bulgusu (Erginöz ve diğerleri, 2011), Covid-19 sürecinin uzun sürmesi halinde ebeveynler tarafından ifade edilen sorunları daha da arttırabilir. Çünkü araştırma da ebeveynler evde hareketli etkinlikler düzenlediklerine dair oldukça az görüş belirtmişlerdir. Ayrıca ev ortamı küçük çocukların hareket ihtiyacını karşılamak açısından yeterli imkânları karşılayamadığı gibi güvenlik açısından da uygun olmayabilir. Bu bakımdan araştırmacılar salgının çocukların sağlığı üzerindeki uzun vadeli etkilerinden birinin okul kapanışları ve sosyal izolasyon nedeniyle çocukluk obezitesi riskini artırabileceğini ifade etmektedirler (Rundle, Park, Herbstman, Kinsey ve Wang, 2020; Van Lancker ve Parolin, 2020).

Araştırma sonucunda Covid-19 sürecinde ebeveynlerin karşılaştığı sorunlardan birinin de eğitimle ilgili olduğu görülmüştür. Bu kategoride çocukları ilkokula giden ebeveynlerin, çocuklarının uzaktan eğitim programlarını takip etmekte zorlandıkları ve çocukların uzaktan eğitimlerinin takibi için kullanılan teknolojik aletlerle genellikle oyun oynama eğiliminde olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Salgının hızla yayılmasından dolayı eğitim-öğretim süreci hemen hemen tüm eğitim kademelerinde uzaktan eğitimle sürdürülmeye başlanmıştır. Bu süreçte Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) aracılığıyla uzaktan eğitimler gerçekleştirilmiştir (Özer, 2020). Covid-19 salgını öncesinde de çocukların ev ortamında televizyon, telefon gibi dijital uyaranları resim yapma, kitap okuma, eğitimsel aktivitelere tercih ettikleri görülmüştür (Aral ve Aktaş, 1997). Bu uzaktan eğitim araçları öğrenim gören çocukların daha fazla televizyon, tablet veya telefon kullanmalarına sebep olmuştur. Çocukların yaşları küçüldükçe dijital uyaranlara maruz kalmanın olumsuzluklarının arttığı (Karakuş ve diğerleri, 2014; Mustafaoglu, Zirek, Yasacı, ve Özdiñler, 2018), çocuklarda öz denetimin yeterince olgunlaşmadığı (Metin, Harma, Gökçay ve Bahçivan-Saydam, 2017) ve gerek çocuklar gerekse ailelerin dijital okuryazarlık konusundaki bilgi ve beceri ihtiyaçlarının olduğu (Karaboğa, 2019) göz önüne alındığında ebeveynlerin çocuklarının uzaktan eğitim süreciyle ilgili olumsuz deneyimler yaşadığı söylenebilir. Bu olumsuzlukların ortaya çıkmasında ailelerin sosyo ekonomik düzeyi, çocukların gelişim özellikleri gibi değişkenlerinin oldukça etkili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü okul dışı faktörlerin eğitim sonuçlarındaki eşitsizliklerin birincil kaynağı olduğu göz önüne alındığında düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların akademik becerileri arasındaki fark genellikle okulun tatil dönemlerinde artmaktadır. Çoğu okuldaki yaz tatilinin, sosyoekonomik durumu düşük olan çocuklar için bir aylık eğitime eşit akademik başarı kaybına yol açtığı tahmin edilmektedir; ancak, bu etki sosyoekonomik durumu daha yüksek olan çocuklar için gözlenmemektedir (Van Lancker ve Parolin, 2020). Bu bakımdan eğitim açısından Covid-19 sürecinin farklı bağlamlardaki çocuklar arasında eşitsizliği arttırabileceği söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları bütünsel olarak değerlendirildiğinde anne, baba ve çocukların olumsuz yaşantılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun olası iki sebebi vardır. Birincisi her ne kadar geçmiş tarihlerde kısıtlı zaman dilimlerinde ve dar bir coğrafyayı etkilen salgınlar, doğal felaketler veya politik sorunlar yaşanmış olsa da, dünyadaki tüm bireylerin iş, eğitim ve sosyal yaşamlarını etkileyen küresel ölçekte bir sağlık sorunu araştırma grubunun da temsil ettiği bu nesil tarafından ilk defa deneyimlenmektedir. Bu sorun insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarında olumsuz sonuçlar ortaya çıkmış ve toplumsal bir varlık olan insanın diğer insanlarla sosyal iletişim ve etkileşimini büyük ölçüde etkileyerek aile bireylerinin tüm yaşantılarını eve sığdırmalarına sebep olmuştur. Bu araştırmaya katılan çalışan ebeveynlerin demografik bilgileri incelendiğinde büyük bir kısmının bu süreçte evde kaldıkları görülmektedir. Bu doğrultuda anne, baba ve çocukların bu olumsuz yeni durum nedeniyle sosyal destekten mahrum kaldıkları ve bu durumun sonucu olarak olumlu yaşantılara göre olumsuz yaşantıları daha fazla deneyimledikleri söylenebilir. İkinci sebep ise bu araştırmanın verilerinin katılımcılardan elde edildiği zaman dilimiyle ilgilidir. 11 Mart 2020 tarihinde Türkiye’de ilk sokağa çıkma yasaklarının uygulanmaya başlamasından kısa bir süre sonra bu araştırmanın verileri toplanmaya başlanmıştır. İnsanların bu gibi belirsizlikler ve sorunlar karşısındaki ilk tepkilerinin şaşırma, belirsizlik, gelecek endişesi gibi duygu ve düşüncelerinin olduğu göz önüne alındığında ebeveynlerin yeni oluşan düzene uyum sağlama ve çözümler üretme düzeyine gelmekten ziyade daha çok sorunları tanımlama ve alışma aşamasında olduklarından sorunları daha baskın ifade ettikleri tahmin edilmektedir. Sürecin uzaması halinde anne ve babaların yeni duruma uygun çözümler bulması olasıdır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda Covid-19 sürecinde anne, baba ve çocukların yaşantılarında olumlu değişimlerin meydana geldiği bulunmuştur. Bu bağlamda aile üyelerinin beraber yaptıkları aktivitelerin çeşitliliği, çocuklarıyla oynadığı oyunlar artmış ve buna bağlı olarak etkileşim süreleri de fazlalaşmıştır. Bu kategori altında ayrıca babanın gerek çocuklarının aktivitelerine ve bakımına katılımının gerekse ev işlerinde sorumluluk alma düzeyinin arttığı da bulunmuştur. Covid-19 sürecinde aile üyelerinin yaşadığı olumsuz yaşantıların psikolojik, sağlık ve eğitim alanlarında olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan psikolojik sorunlar; ebeveynlerin özellikle annelerin Covid-19 süreci, eş ve çocuk kaynaklı olarak stres düzeylerinin artması, çocuklarda giderek artan teknoloji bağımlılığı ve yine çocuklarda görülen, yıkıcı davranışlarda bulunma, çabuk sinirlenme, aşırı ağlama gibi davranışlardır. Sağlık sorunları kategorisinde bu süreçte çocuklarda uyku ve yeme ile ilgili düzenin bozulması sonucu sorunlar olduğu belirtilmiştir. Eğitim sorunları açısından

ise ebeveynlerin uzaktan eğitim süreci ile ilgili olarak çocuklarını takip etmede sorun yaşadıkları bulunmuştur.

Bu araştırmanın bulguları göz önüne alındığında şu öneriler verilebilir:

1. Ebeveynlerin bu süreçte aile ilişkileri, ev idaresi ve çocuklarda davranış yönetimi ve iletişim konusunda olumsuzluklar yaşadığı göz önüne alındığında çeşitli kitle iletişim araçları yolu ile anne babalara bu konularda destek verilmesi önem kazanmaktadır. Bu açıdan özellikle çocukların bu süreçten daha az olumsuz etkilenmelerini sağlamak amacıyla ebeveynlerin Uluslararası Oyun Derneği (IPA) ve Unicef gibi kuruluşlar ile alan uzmanlarının konuya ilişkin görsel ve yazılı yayımlarını takip etmeleri önerilebilir.

2. Bu salgın süreci anne ve babaların aile yaşamlarını olumlu ve olumsuz olarak etkilemiştir. Bu sonuçları ebeveynlere ait hangi değişkenlerin daha fazla etkilediği, süreci ev ortamında aile üyeleri ile birlikte geçirebilmek için başvurdukları yöntemlere ilişkin derinlemesine ve uzun süreli araştırmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Alon, T. M., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., & Tertilt, M. (2020). The impact of covid-19 on gender equality (No. w26947). *National Bureau of Economic Research*, 1-39.
- Altaş, B. (2019). Annelikle birlikte aşkın değişen yönü: "İyi babaysan seni daha çok severim kocam!". *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 174-210.
- Altena, E., Baglioni, C., Espie, C. A., Ellis, J., Gavrilloff, D., Holzinger, B., ... & Riemann, D. (2020). Dealing with sleep problems during home confinement due to the COVID-19 outbreak: practical recommendations from a task force of the European CBT-I Academy. *Journal of Sleep Research*. <https://doi.org/10.1111/jsr.13052C>.
- Aral, N., & Aktaş, Y. (1997). Çocukların televizyon ve diğer etkinliklere harcadıkları sürenin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 99-105.
- Başay, A. C., & Aksoy, A. B. (2017). Farklı gelişim döneminde çocuğu olan babaların çocuk, anne ve baba metaforlarının incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(3), 328-347.
- Becker, S. P., & Gregory, A. M. (in press). Editorial perspective: Perils and promise for child and adolescent sleep and associated psychopathology during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.
- Berk, L. (2013). *Bebekler ve çocuklar*. (N. Işkoğlu, Çev.) Ankara: Nobel
- Bilaloğlu, R. G. & Arnas, Y. A. (2019). Okul öncesi eğitimde aile katılımı engelleri ve süreçte karşılaşılan sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 804-823.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (17.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Bradbury-Jones, C., & Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *Journal of Clinical Nursing*, 1-3. DOI: 10.1111/jocn.15296.
- Clemons R. M. (2000). Issues in newborn care. *Primary Care*, 27, 251-267.
- Cluver, L. et al. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, 395:e64, doi:10.1016/S0140-6736(20)30736-4.
- Coşkun, D. (2013). *Fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynlerde bakım yükünün ve aile işlemlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi: Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, Ş. Ü. (2016). Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi'nde (OBADER) toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun baba katılımı özelinde incelenmesi. *Current Research In Education*, 2(2), 61-83.
- Epstein, L. H., Roemmich, J. N., Paluch, R. A., & Raynor, H. A. (2005). Physical activity as a substitute for sedentary behavior in youth. *Annals of Behavioral Medicine*, 29(3), 200-209.
- Erginöz, E. ve diğerleri (2011). Türkiye'deki 11, 13, 15 yaşındaki okul çocuklarının fiziksel etkinlik düzeylerinin demografik özellikler, beslenme alışkanlıkları ve hareketsiz yaşam davranışlarıyla ilişkisi. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(1), 13-20.
- Ertemel, A. E., & Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(4) 665-690.
- Eşgi, N. (2013). Dijital yerli çocukların ve dijital göçmen ebeveynlerinin internet bağımlılığına ilişkin algılarının karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 181-194.
- Gülaldı, D. (2010). *Erken çocuklukta serebralpalsi'li ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Günüç, S., & Atlı, S. (2018). 18-24 aylık bebeklerde teknolojinin etkisine yönelik ebeveyn görüşleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-22.
- Gürşimşek, I., Kefi, S., & Girgin, G. (2007). Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 181-191.
- Ghosh, R., Dubey, M. J., Chatterjee, S., & Dubey, S (2020). Impact of COVID-19 on children: Special focus on psychosocial aspect. *Minerva Pediatrica*, 72(0), 1-10. DOI: 10.23736/S0026-4946.20.05887-9.
- Haider I. I., Tiwana F, & Tahir S. M. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on adult mental health. *Pak J MedSci*, 2020, 36,(COVID19-S4). doi: <https://doi.org/10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2756>
- İlhan, L. (2010). Hareketsiz yaşamlar kültürü ve beraberinde getirdikleri. *Verimlilik Dergisi*, 3, 195-210.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 1-4, doi: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1-34.
- Karakoç-Demirkaya, S. (2020). Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri*, 23, 5-6. DOI: 10.5505/kpd.2020.39206.

- Karakuş, T., Çağiltay, K., Kaşıkçı, D., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243.
- Kılıç, S. (2013). Örnekleme Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-47.
- Kırık, A. M. & Özkoçak, V. (2020). Yenidünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (Covid-19) pandemisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(1), 133-154
- Main, A., Zhou, Q., Ma, Y., Luecken, L. J., & Liu, X. (2011). Relations of SARS-related stressors and coping to Chinese college students' psychological adjustment during the 2003 Beijing SARS epidemic. *Journal of Counseling Psychology*, 58(3), 410-423. <http://dx.doi.org/10.1037/a0023632>.
- Madrid, P. A., Grant, R., Reilly, M. J., & Redlener, N. B. (2006). Challenges in meeting immediate emotional needs: Short-term impact of a major disaster on children's mental health: Building resiliency in the after math of Hurricane Katrina. *Pediatrics*, 74(4), 323-329.
- Metin, G. T., Harma, M., Gökçay, G., & Bahçıvan-Saydam, R. (2017). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerde olumsuz yaşam olayları, özdenetim becerisi ve problem davranışlar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 1-14.
- Mustafoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z., & Özdiñçler, A. R. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-21.
- Rundle, A. G., Park, Y., Herbstman, J. B., Kinsey, E. W., & Wang, Y. C. (2020). COVID-19 related school closings and risk of weight gain among children. *obesity*. 0(0), 1-2. doi.org/10.1002/oby.22813.
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modeller ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Ölçer, S., & Yılmaz, G. (2019). Çocuklarda özerklik algısı ile öğretmenlerin özerkliği etkileyen faktörler ve geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşleri. *Journal Of Awareness*, 4(1), 153-176.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özer, M. (2020). Türkiye'de COVID-19 salgını sürecinde milli eğitim bakanlığı tarafından atılan politika adımları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(3), 1-6.
- Özgüngör, S. & Kapıkıran, N. A. (2016). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeklerinin Türk kültürüne uygunluğunun karşılaştırmalı olarak incelenmesi: ön bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 114-126.
- Roe, K. V., & Drivas A. (1993). Planned co-ception and infant functioning at age three months: a cross-cultural study. *Am J Orthopsychiatry*, 63(1), 120-125
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İleri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2), 88-99.
- Szabo, T. G., Richling, S., Embry, D. D., Biglan, A., & Wilson, K. G. (2020). From helpless to hero: Promoting values-based behavior and positive family interaction in the midst of Covid-19. *Behavior Analysis in Practice*, 1-9. DOI:10.1007/s40617-020-00431-0.
- Şengül, S., & Baykan, H. (2013). Zihinsel engelli çocukların annelerinde depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma tutumları. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 14(1), 30-39.
- Tezel-Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1015, 765-773.
- Tsuno, N., Besset, A., & Ritchie, K. (2005). Sleep and depression. *The Journal of clinical psychiatry*. 66(10), 1254-1269. <https://doi.org/10.4088/JCP.v66n1008>.
- Van Lancker, W. & Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet Public Health*. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30084-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30084-0)
- Viner, R. & et all. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: A rapid systematic review. *Lancet Child Adolesc Health* 2020; 4: 397-404. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30095-X](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30095-X)
- Ueda, M., Stickley, A., Sueki, H., & Matsubayashi, T. (2020). Mental health status of the general population during the COVID-19 Pandemic: A cross-sectional national survey in Japan. medRxiv, 1-24. <https://doi.org/10.1101/2020.04.28.20082453>
- Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J., & Song, R. (2020). Mental health status among children in home confinement during the coronavirus disease 2019 outbreak in Hubei Province, China. *JAMA pediatrics*, Published online April 24, 2020. doi:10.1001/jamapediatrics.2020.1619
- Yağan Güder, S., & Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı), Ankara: Seçkin
- Yıldız, D. (2008). Doğum sonrası dönemde annelerin bebek bakımı konusunda danışmanlık gereksinimleri ve yaklaşımlar. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50(4), 294-98.